

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко О.Ф. Суб'єктність як етичний вимір: у пошуках вітчизняної традиції у психотерапії. *Людина. Суб'єкт. Вчинок: Філософсько-психологічні студії* / [за заг. ред. В.О. Татенка]. Київ: Либідь, 2006. С. 52-69.
2. Радчук Г.К. Аксіопсихологія вищої школи. Монографія. Тернопіль, ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2014. 380 с.

Микола БАРМАК

*Доктор історичних наук, професор,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна
barmakmv@tnpu.edu.ua*

ВИКРАДЕНІ ДІТИ: РОСІЙСЬКЕ «ПЕРЕВИХОВАННЯ» УКРАЇНСЬКИХ ДІТЕЙ ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ

Під час повномасштабної війни українське суспільство зіткнулося з жахливим явищем депортації дітей. Окупанти примусово переселили тисячі українських дітей на підконтрольні їм території, надавали їм російське громадянство, примусово усиновлювали в російські сім'ї та створювали перешкоди для возз'єднання з рідними й повернення на батьківщину. Дітей викрадали після арешту їхніх батьків російською окупаційною владою, їхньої загибелі під час бойових дій або розлучення в зоні активних бойових дій. Також дітей викрадали з українських державних установ на окупованих територіях через так звані «дитячі літні табори» на російській території. Викрадені діти постійно піддаються активній русифікації. Виховання дітей війни в іншій нації та культурі може бути актом геноциду, якщо має на меті знищення їхньої національної ідентичності.

Організація Об'єднаних Націй заявила, що ці депортації є воєнними злочинами. Відповідно до міжнародного права, включаючи Конвенцію про геноцид 1948 року, навмисна, спланована, інституціоналізована політика, спрямована на знищення всієї або частини цільової групи може вказувати на геноцид.

Організація з безпеки та співробітництва у Європі (ОБСЄ) опублікувала звіт щодо депортації та примусового переміщення українських дітей російською федерацією. У документі зазначено, що країна окупант порушила низку міжнародних норм, включаючи Конвенцію ООН про права дитини, депортація українських дітей, здійснена російською владою, містить елементи злочину проти людяності.

Зазначається, що мали місце численні порушення прав дітей, серед яких право на сім'ю, ідентичність, відпочинок, дозвілля, освіту, на здоров'я, на свободу та безпеку, доступ до інформації та участь у культурному житті, а також права на думку, совість і релігію тощо. Висновки звіту ОБСЄ про примусове переміщення та/або депортацію українських дітей до рф будуть використані в межах національних та міжнародних механізмів притягнення до відповідальності замовників і виконавців зафіксованих воєнних злочинів.

Найпоширенішими сценаріями переміщення дітей є примус і погрози батькам, насильницькі методи депортації, усиновлення в рф і зміну даних дітей, переміщення дітей по території країни агресора і приховування інформації про них.

Нині точної цифри, скільки саме українських дітей депортували в Росію або перемістили на підконтрольні їй території, немає. Російські органи влади практично не надають жодної статистики, і перевірити цю інформацію неможливо.

Звіт ОБСЄ називає кілька основних сценаріїв, як українських дітей вивозять з окупованих на російські території. Перший – це так звана «евакуація з міркувань безпеки» вглиб контрольованих росією регіонів, віддалених від зони бойових дій.

Другий приклад – це передача українських дітей для усиновлення чи передача під опіку російськими сім'ями. З 2014 року, після окупації Криму, країна агресор запустила програму «Потяг надії», згідно з якою будь-хто з будь-якої частини країни має право взяти в свою сім'ю та усиновити дитину з Криму, оскільки вони отримували російське громадянство.

Ще наприкінці вересня 2022 року путін підписав указ про «приєднання» до російської федерації частково окупованих Запорізької, Херсонської, Донецької та Луганської областей України. Після цього дітей з новоокупованих регіонів також почали зараховувати до громадян рф і усиновлювати. Усиновленим дітям змінюють імена, прізвища, дати та місця народження, що ускладнює їхній пошук для повернення додому. В деяких регіонах прийомним батькам за усиновлення виплачують одноразову допомогу в розмірі 300 тисяч рублів.

За даними ОБСЄ, найпоширенішими є випадки, коли дітей нібито тимчасово вивозять на «оздоровлення» з окупованих територій у кримські літні табори чи на територію рф. Батькам важко відмовитися від таких пропозицій через складні умови перебування в окупації та тиск з боку

російських військових. Проте згодом дітей батькам не повертали під приводом небезпечної ситуації в їхньому рідному регіоні.

Порушення права на ідентичність відбувається численними способами, стверджує ОБСЄ. Дітей, які опинилися у таких таборах або під опікою в російських сім'ях, змушують говорити російською мовою, відвідувати уроки з російської та вчать, що не існує української мови, яка є лише «діалектом російської». Також дітей примусово виховують у дусі російського патріотизму, змушуючи співати гімн РФ та вивчати її історію, яка пропагує, що Україна «завжди була частиною Росії». Місія ОБСЄ не виявила жодного випадку, коли російська влада дозволила б зберегти елементи української культури.

Росія створила систему «перевиховання» депортованих з України дітей, щоб інтегрувати їх у російське суспільство. Для «виправлення складних дітей» були створені спеціальні «освітні» програми та мілітаризовані табори. На окупованих територіях діє ціла розгалужена мережа дитячих та військових таборів, де «ідеологічне перевиховання» проходять тисячі неповнолітніх українців.

ЛІТЕРАТУРА

1. «Вкрадені» діти. Що готує РФ для українських дітей з окупованих територій? // <https://www.radiosvoboda.org/a/novyny-pryazovya-viyana-rosiya-krade-ditey-ukrayini/31794816.html>
2. «Роздягнули догола, знімали на камеру»: життя українських дітей під контролем Росії // <https://www.radiosvoboda.org/a/novyny-pryazovya-ukrayinski-dity-deportatsiya-rosiya-bilorus/32763906.html>
3. Situation in Ukraine: ICC judges issue arrest warrants against Vladimir Vladimirovich Putin and Maria Alekseyevna Lvova-Belova // <https://www.icc-cpi.int/news/situation-ukraine-icc-judges-issue-arrest-warrants-against-vladimir-vladimirovich-putin-and>
4. Викрадення дітей – глобальний злочин диктаторів // <https://www.dw.com/uk/vikradenna-ditej-globalnij-zlocin-diktatoriv/a-67571011>
5. Викрадення дітей під час російського вторгнення в Україну 2022 // https://uk.wikipedia.org/wiki/Викрадення_дітей_під_час_російського_вторгнення_в_Україну_2022.
6. Діти війни // <https://childrenofwar.gov.ua>
7. Росія викрадає українських дітей: як їх повернути? Чому рашисти вивозять наших дітей, де вони перебувають, чи світ змусить РФ відповісти за геноцид – у розмові з експертами Дарією Герасимчук та Катериною Рашевською // <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3750020-rosia-vikradae-ukrainskih-ditej-ak-ih-povernuti.html>
8. РФ позбавляє українських дітей в окупації можливості навчатися, погрожуючи депортацією та дитбудинками, – Amnesty International // <https://espresso.tv/rf-pozbavlyae-ukrainskikh-ditey-v-okupatsii-mozhливosti-navchatisya-pogrozhu-yuchi-deportatsieyu-ta-ditbudinkami-amnesty-international>